

Љубинко Милосављевић*

ЧЕМУ ШКОЛЕ
ИЛИ „КАКО ЈЕ ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ
ИЗНЕВЕРИЛО ДЕМОКРАТИЈУ
И ОСИРОМАШИЛО ДУШЕ
ДАНАШЊИХ СТУДЕНАТА“**

Сажетак

Део наслова овог рада који је под наводницима, представља мото Алана Блума за његову књигу Сумрак америчког ума (Просвета, Београд 1990). У раду аутор настоји да сагледа основне слабости актуелног образовног процеса у Србији, трудећи се при том наравно да не понови ништа што је о томе већ речено у релевантној коришћеној литератури. Он високошколско образовање види као још једину нашу индустрију у експанзији, која је студенте претворила у машине за учење и брзо заборављање, а дипломе у учене незналице. Ригидном применом глобализацијског образовног модела на локалне (не)прилике, школа је, за разлику од неких пређашњих времена, почела да производи несрећне људске случајеве, што чини смисленим питање из наслова овог рада. Кључне речи: друштво, образовање, огледало друштва, незапосленост, несрећни случајеви.

* Филозофски факултет Ниш

** Овај рад настао је као резултат пишчеве активности на пројекту *Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција* (179074) који се остварује у Центру за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу, уз финансијску подршку Министарства просвете и науке Републике Србије.

Образовање је огледало друштва исказ је којим су неки социолози лапидарно изразили сву комплексност одвећ дуготрајног одношења оних који уче и оних за које се учи. Они који уче и они који их уче припадају, како се то обично каже, подсистему образовања. Друштво је обухватнија или свеобухватнија целина, систем или надсистем који подстиче, програмира и негује учење без обзира да ли је налогодавац шта се учи неки појединац, држава или нека данас надржавна и наднационална субструктура. Па ипак, мимо могућег очекивања не постоји склад између целине и његовог дела. Пре би се могло рећи да су образовање и друштво у вечитом латентном сукобу, јер друштво настоји да себи подреди образовање док образовање, бар оно високо, настоји да очува извесан ниво аутономије од друштва и државе.¹ Сукоб тиња због њихових различитих природа.

Док друштва живе, опстају и трају захваљујући сопственој динамици, често мењајући не само друштвене системе, власти и управе, њихова карактерна устојства и природе, образовни сегмент одликује се статичношћу. Од када се за образовање зна оно се одвијало у школама, свеједно да ли су оне биле филозофске и паганске, манастирске, што значи хришћанске или секуларне, приватне или државне. Образовним послом вазда су се бавили учитељи а образовали су се ученици ма о ком се нивоу образовања радило. Њихов однос

1 „Огромне друштвене промене које се одражавају у школовању из основе погоршавају школски систем и тако изравно утјечу на ширење глупости. (...) Наставни садржаји падају, жртве слабе наставе почињу сматрати да су неспособни (што и стручњаци о њима мисле) а наставници се жале да ученике није могуће ничему научити“. (Lasch, 1986;144) У историји модерног школства у Србији има доста сличности с америчким, како га оцењује Кристофер Лаш. Американци вероватно нису имали *суботу ђачку буботу*, безразложно тучење ђака суботом, што је у *Пословицама* забележио и коментарисао Вук Караџић (5125), али насиље над професорима, чему смо све чешће сведоци, није ни наш, ни европски већ изгледа амерички изум. У поглављу *Распадање универзитета* Алан Блум поред осталог пише: „Мислим да је на Корнелу само један природњак устао против присуства оружја или шиканирања професора. Најчувенији професор на универзитету, физичар-нобеловац, постао је водећи говорник у одбрану председника, а да се ни једном није посаветовао с оним професорима чији је живот био угрожен...“ (Блум, 1990:381) Ретко где се као у школству незамисливо лако претвара у стварност.

почивао је на подучавању и учењу али и на међусобном обостраном уважавању и поштовању.

Штавише, већ вековима школски час траје четрдесет и пет минута независно од тога где се налази школа и ко јој је оснивач. Школско је искуство утврдило да је тај временски распон, уз краће одморе, најадекватнија временска мера за пријем нових информација. Неке форме провере знања попут усменог испита или клаузуре опстају такође већ вековима. Иновације настале у међувремену тешко могу да их сасвим потисну и обесмисле без велике штете по само образовање. Специфичности рада школа одређивали су њихови оснивачи, у античкој Грчкој схоларси, у манастирским школама црква, у државним школама националне државе док се данас то чини по вољи наднационалних чинилаца, мултинационалних компанија и кога све не.

Образовање је вековима било пут и начин унапређивања света, средство самоунапређења друштва, при чему су се трансферисала и чувала пређашња знања и искуства и рађала нова. Упркос томе што по својој бити образовање настоји да сачува своје вековно устројство, што се на манифестан начин најбоље огледа у различитим церемонијама промовисања, оно негује и лаку прилагодљивост друштвеним захтевима и потребама, али не и мању подложност друштвеним модама, идеолошким опсесијама и сваковрсним заблудама.образовање постаје огледало друштва не зато што образовна структура то хоће већ зато што друштва не одричу жеље да над образовањем имају власт.

Закривљено огледало друштва

Латентни сукоби између образовања и друштва актуелизују се онда када друштво, односно његова владајућа елита, дође до уверења да даљем напредовању друштва смета постојећи образовни систем. То је први али поуздан знак да друштво себе види и кривом огледалу и да ова искривљена слика неће донети ништа добро ни друштву ни образовању. Уједно, то је први симптом да је друштво у великој кризи, да не зна како да из ње изађе, па решење не тражи у себи и сопственим слабостима већ у образовању. Кривца за кризу тражи се и налази на погрешном месту и на исти такав начин.

Уместо да друштво ангажује најбољи кадровски потенцијал образовања и науке те да уз њихову помоћ пронађе излаз из кризе, што наравно никако није лако ни једноставно, оно се опредељује за лакши пут да реформише образовање а не себе.

Праве и озбиљне реформе образовања су епохалног карактера и збивају се веома ретко.² Неозбиљне реформе су веома честе и највише зависе од озбиљности самог друштва, односно његове владајуће структуре. Што се нас у Србији тиче навикнути смо да свака генерација преживи по неколико школских реформи, што значи и реформе реформи, односно образовних рестаурација. Резултат свега тога је да смо све удаљенији од старе добре, строге али правичне школе, чије су темеље у давнини постављали неки филозофски умови а рушили идеолози, политиканти, плиткоумници на власти. образовање се онда претвара доиста у огледало друштва које се тако подешава с циљем да друштво добија слику о себи какву жели.

Да би историјски верификован образовни систем сачувало за себе, друштво мора прво да га сачува од себе, баш зато што са образовањем све почиње у друштву и свету, али се са њим све и завршава. Уместо да се образовање подређује ефемерним циљевима оно треба да служи узвишеним сврхама, и да при том негује пре свега своју праву природу, ону аскетску и некоруптивну. У супротном, када образовни шавови попуцају, кад лоши ђаци постану још гори учитељи, реверзибилност напросто није могућа. Докле год је образовање огледало друштва, које се може по жељи подешавати,

2 Реформа коју је својевремено извршио Виљем фон Хумболт на основама класичне немачке филозофије, највише на основу Шелингових идеја, трајала је скоро два пуна века и на многим другим универзитетима (сем вероватно код нас) траје и даље. Неке друге реформе високог образовања биле су идеолошки инспирисане па зато ефемерне. Ако универзитети у Србији нису успели да се одупру неким реформама и реформаторима, успели су бар да избегну да у својим називима имају имена неких личности. Аутор овог текста био савременик и сведок настојања да се 1968. године Београдски универзитет назове Црвени универзитет Карл Маркс, а нешто касније, негде осамдесетих година прошлог века, предлагано је да Универзитет у Нишу носи име Милентија Поповића. Неки други универзитети у ондашњој Југославији нису успели да се одупру тој напасти да буду именовани, као и основне школе, по народним херојима. Ово је леп (али и ружан) пример за то како друштво својом динамиком угрожава стамени природу образовања.

а не друштвени коректив и неупитна вертикала, из криза ће се тонути не само у све веће кризе већ и у све дубље поноре, што је светски, глобализацијски све очигледнији процес. Чак су и неки политичари почели да увиђају да после све очигледнијег савременог моралног колапса мора да уследи трагање за већ давно изгубљеним моралним компасом.

У реформисању образовања, кадгод оно за основ има политички разлог, постоји једна специфичност, својеврсни парадокс који се огледа у томе да сви виде да је реформа бесмислена осим овлашћених да је спроведу.³ У немогућности другачије борбе против идеолошког насиља над образовањем у револуционарним временима народу не преостаје друго већ да препричава вицeve и да се спрда на рачун онога што се чини. Тако је најбоља критика образовних реформи неофицијелна, подземна, игнорантска, штосерска. Својом урођеном интуицијом, неисквареном превеликим образовањем, обичан, бистроумни, неидеологизовани свет најбоље осећа кад и како започиње рушење узвишених образовних вредности и норми ради остваривања неких краткорочних инструменталних сврха. Кадкад се дешава да оним шта и како чине, реформатори не остављају својим критичарима другу могућност већ да се са њиховим реформаторским идејама обрачунавају на виспрен и духовит начин.⁴

То што су реформе образовања спровођене код нас после Другог светског рата имале мање-више изразити идеолошки печат показало се да ипак није оно најгоре што образовање може да задеси. Од таквих реформских идеологи-

3 Још је веома свеже сећање на тзв. шуварице, реформисано средње образовање у СФРЈ. У то време највише незапослених је било са завршеном средњом школом па је политика кривицу за такво стање пребацила на школу. Потоња збивања амнестирали су школу ове кривице. Универзитет је тада имао приличну аутономију па није био сличном реформом угрожен. То би се свакако десило да реформа средњег образовања није пропала.

4 „Руке у тесту“ је назив предмета у нашој реформисаној школи који наравно не асоцира на друго већ на брашно, воду и мешање. Међутим, објашњење за то да је у питању тест а не тесто, и како је уопште дошло до увођења таквог предмета, Слободан Антонић је пронашао у књизи Милана Узелца *Приче из болоњске шуме* (Висока струковна школа за образовање васпитача, Вршац 2009, види стр. 246-247), на коју се осврће у тексту *Болоњска шума* (<http://www.nspm.rs-kulturna-politika/bolonjska-suma/stampa.html>, понедељак, 23. август 2010). Да у овом свету нема глупости како би се могли писати духовити, критички, уопште добри текстови и књиге.

зација, којих руку на срце није било превише, погубнија је неререформска, тиха комерцијализација, са свим оним лако и тешко уочљивим насртајима на исконску честитост и узвишеност самог образовног посла. Глобализовано друштво које и само почива на тим основама, нити је хтело нити могло да образовање сачува од себе, од сопствене пошаста. Несрећа је у томе што друштва или државе са образовањем као својим огледалом могу да чине шта им је воља; да се у њему лажно огледају, да избегавају уопште да то чине, односно да на сваки начин у њему не сагледају свој ружни лик.

Док је национална држава била неупитна трудила се да универзалне образовне принципе примењује према својим мерилима и у интересу сопственог народа. Неговала је своју елиту и онда када ју је школовала на страни да служи њеном националном интересу. Данас се наша елита школује на страни а парије у земљи, да би елита, када се буде вратила, управљала земљом у страном националном интересу.

Доле (или чему) школе

Превод књиге Ивана Илича *Deschooling society* добио је од нашег издавача наслов идентичан оној пароли која многим ђаку стално лебди на уснама *Доле школе*. Иличева књига, веома популарна седамдесетих и осамдесетих година, поред осталог истиче да је школа постала светска религија, те да је школска ескалација „исто толико разорна колико и ескалација у наоружавању али је мање уочљива“ (1972:16), односно да се у развијеним нацијама доба човековог школовања продужава брже од његовог очекиваног животног века. Школа је средство отуђивања, а отуђеност постаје припрема за живот. Илич школи нуди алтернативу која је у отварању једног новог стила образовног повезивања човека и његове средине, па предлаже стварање нових образовних установа намењених још непостојећем друштву.

За Илича школа није наравно огледало друштва већ „човеково оруђе за хватање у властиту клопку“ (144). И док су многе Иличеве оцене основане, његово предвиђање да ће школе „неизбежно бити укинута – и то изненађујуће брзо“ (135), није се остварило ево већ читаву трећину столећа од кад је записано, нити има икаквих наговештаја да ће се тако

нешто уопште десети, не бар у релативно блиској будућности. Напротив. Пре се може рећи да је у праву Хараламбос када образовање сматра једном од „индустрија с највећим растом у последњих стотину година“ (1989:172.), пошто је претходно навео да је држава 1870. преузела одговорност за основно образовање, које је постало обавезно до десете године, да би се 1947. доња граница завршетка подигла на петнаесту годину, а данас је стала на шеснаестој години, чиме је индиректно указао када је и како та индустрија започела.

Код нас је ова индустрија отпочела с радом педесетих година прошлог века сасвим благотворно, што значи да није само основно образовање било бесплатно већ и сви потоњи образовни нивои. Тиме су анулиране социјалне неједнакости, којих уосталом у општем сиромаштву готово да није ни било, па су готово сви имали подједнаке шансе. Па ипак то благотворно стање које је многим талентима омогућило да се остваре, имало је један тада сасвим прикривен, данас веома уочљив недостатак. Школа припрема за отуђеност, писао је Иван Илић, а то исто пре и независно од њега мислили су српски сељаци, аутентични представници вековне руралне Србије која је тада драстично почињала да се мења и нестаје. Видели су они како њихови школарци, прошавши кроз обавезно основно образовање, никако нису желели а наслеђују занимање својих родитеља, штавише туђили су се и начину облачења, говора и мишљења. Сопствену пак отуђеност они су видели у осамљености која им је предстојала, у згаснућу породичне и друштвене живости. Осамили смо се, говорили су тада, не без жала, у немогућности да се ни на који начин одупру једном неприродном процесу који је младе и духовно и физички неповратно одвајао од средовечних и старих, са свим добрим али и рђавим последицама таквог чињења. Законску обавезу за осмогодишњим школовањем сматрали су они главним кривцем за тип изабране модернизације која је раселила села, као да су већ тада знали да ће нам сада, после пропасти пољопривреде, нестанка села и сељака, пропасти и индустрија.

Пола века касније исти се процес наставља тамо где још има и уколико има села и сељака. У међувремену се код нас у Србији све изменило; напрасно и такође неприродно изашли смо из индустријског друштва, упловили у информатичко,

али се од информација не може да живи. Од свих индустрија једино нам цвета индустрија образовања на штету народа и државе, појединаца и породица који ту индустрију хране, и што је најапсурдније, на највећу штету оних који из те индустрије излазе као полупроизводи или финални производи.

Излазак света из индустријског друштва и његово зако-
рачивање у друштво знања, ако се оно доиста ствара, праће-
но је парадоксом да се то знање, ако га доиста стварају обра-
зовне институције, не може по правилу да примени док је
пуно свежине и амбиција. Зато је наше време и поднебље ак-
туелизовало питање *чему школе*. Школа има више него икад,
адекватног посла за запошљавање мање него икад. Школа је
све више а радних места све мање. Нада да ће се нешто бит-
но не само код нас већ и у свету изменити, почиње да напу-
шта и највеће оптимисте. Над великим делом популације ко-
ја је окончала високо образовање лебди питање смислености
сталног продужавања школовања после чега не следи друго
до (дуга) беспосленост, односно преживљавање од обавља-
ња неких једноставних послова чему ученост само може да
смета.

Реформа декларацијом

Кристофер Лаш је у делу књиге *Нарцистичка култура*,
индикативно насловљеном *Образовање и нова неписменост*
веома критички говорио о слабостима америчког система
образовања, што вероватно ни на који начин није утицало на
то да се оне отклоне па чак ни на то да се у међувремену не
прелију преко Атланта и запљусну европско образовно тле.

Поглавље књиге аутор је резигнирано завршио ставом
да америчко високо образовање „не уништава само умове
студената већ их и емоционално онеспособљује, онемогућа-
ва им да се суоче с искуством без помоћи уџбеника, оцјена
и претходно пробављених стајалишта. Високо образовање у
Америци ни у ком случају не спрема студенте за „изворни“
живот, већ га чини неспособним да без разрађених академ-
ских упута обави најједноставнији задатак; спреми оброк,
оде на забаву, или у кревет с особом супротног пола. Једина
ствар коју високо образовање препушта случају је – високо

образовање“ (Lasch, 173-174). Због сличних запажања Иван Илич је писао *Доле школе*.

Образовне иновације које критикују ови амерички аутори све до недавно заобилазиле су наш образовни простор. Сем „шуварица“ и сличних ефемерних експеримената углавном смо имали стару добру школу, строгу, кадкад и сурову, добру и по томе што кроз њу нису лако могли да пролазе слаби карактери нити је она допуштала да се током школовања карактерно слаби. Образовање нам је од Доситеја било европско односно европеизирано, уз неговање извесних националних особености примерених нашем менталном склопу. Ђаци су нам вазда били ђаволи, али су као и њихови преци хајдуци знали стићи и утећи и на страшном месту постојати. Ко је умео да препише и тако положи испит поседовао је неке ретке способности и могао се касније лако снаћи у сваком послу. Учење је био ипак једини прави и најпоузданији начин да се школовање оконча.

Студирало се додуше углавном споро, у просеку дуго, али су студенти током студија могли да прате културна збивања, стичу општу културу⁵, обликују своје личности и негују неке друге амбиције сем школских. Од средње школе студије су се разликовале што се ипак студиозно учило јер се студирала једна наука а није се, као у средњој школи исто-

5 Како ствари стоје са општом културом код наших студената покушају да илуструјем на једном аутентичном примеру. Студента друге године социологије професор пита, мимо испитног питања, шта зна о Карађорђу. Студент потврђује да је за ту личност чуо али да о њој готово ништа не зна и то покушава да правда лошом средњом школом. Професор за себе закључује да се у нашој школи слабо учи национална историја и култура па онда упита истог студента шта зна о Нотр-дам у Паризу. Да би му некако помогао професор спомену роман и филм о звонару богородичине цркве, али без ефекта. Од наредног намераваног питања – да ли је Виктор Иго био књижевник, поп-певач или фудбалер, професор је морао да одустане да не би савим случајно добио тачан одговор. Поређења ради овом незнању може се супротставити оно једног америчког студента које је за памћење забележио Алан Блум: „Александар Коаре (Alexander Coare), почивши историчар наука, причао ми је да је схватио вредност Америке кад је – на првом течају који је предавао на Чикашком универзитету 1940, на почетку свог изгнанства – чуо студента како у свом реферату помиње господина Аристотела, немајући појма да то није његов савременик. Коаре је рекао да само један Американац може бити тако дубок да Аристотела схвати као живог мислиоца, што је невероватно за већину учењака“ (1990;377). Ако је добро да је за Американаца Аристотел жив, сигурно није добро да је за српског студента Карађорђе мртав не само физички, јер пре њега народ нам је био у вековном ропству.

времено површно изучавало петнаестак сасвим различитих предмета. Идеје о убрзаном студирању, што је *contradictio in adjecto*, до скоро нису постојале, а данас се већ веома убрзано студира с тим што се завршетак студија стално помера.⁶

Експанзије високошколског образовања било је од седамдесетих година минулог столећа али до мере да су неки највећи српски градови добили универзитете. Она ће се, међутим у ово наше време наставити до бесмисла тако да готово нема вароши без факултета што приватних што државних, који опстају на волшебан начин упркос великом броју незапослених високошколаца и сасвим малих изгледа за будућа њихова запошљавања. Већ четрдесетак година код нас постоји необична пракса да преко разних тзв. истурених факултетских одељења професори долазе студентима на ноге за вечерња предавања и испите. Бар исто толико дуго постоји стални вишак свршених студената у односу на друштвене потребе, али и стални мањак наставника, што омогућује неким од њих да буду софисти, путујући учитељи који иду из града у град и своју науку продају за новац. По перманентном дефициту професора испада да се код нас људи теже опредељују да буду професори него рудари.

Стара добра школа знатно пре болоњског процеса почела је да се руинира најпре под утицајем идеологије а потом комерцијализацијом, ако и сама комерцијализација није неки вид идеологије светржишта, које зна за рубу, услуге и цену а не зна за част, образ и душу, односно, за све оно што би требало да је својствено образовном процесу. У међувремену су превредноване многе друштвене, пре свега моралне вредности. Ода бољем животу и његово већ двадесетогодишње исчекивање и изостајање уопште не подразумева то да такав живот треба да буде заслужен и часан.

6 „Први резултат таквог приступа састоји се у трансформацији студија у продужетак средње школе, бакалаурет се практично изједначава с матуrom, а нови стручни магистеријс некадашњим стјецањем знања погонског инжењера, више медицинске сестре или наставника. Докторат постаје фактички диплома, а функцију некадашњег доктората преузимају постдокторске разине образовања“. Ову аналогију, уз извесна можда претеривања, успоставља Лино Вељак. (Види: „Болоња; Штанцовање радне снаге“, *Време*, 03.12. 2009, (<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/virus-neoliberalizma-i-obrazovanje-na-platformi-bolonjske-deklaracije.html>, среда, 11. новембар 2009)

Зачуђујуће је у најмању руку да у друштву које држи до тога да је демократско, реформа високог образовања бива извршена декларацијом. Тако озбиљан друштвени посао као што је преустројство највишег образовања спроведено је без икакве расправе, што се у претходним нашим недемократским системима по правилу није дешавало. Уместо разматрања шта ће се и како учити током високог образовања, о чему би своја мишљења могли да искажу и професори, за ту врсту расправе најкомпетентнији део друштва, као у свим револуционарним временима збило се нешто томе сасвим спротно. Професори су сакупљани у амфитеатре, а предавања о томе како треба променити Болоњску декларацију држали су им, ваљда за добре новце, њихови асистенти или ти, како су у кулоарима називани, политички комесари.

Они који образују најобразованије сада су били лишени могућности да кажу своје мишљење о веома радикалној трансформацији универзитетске наставе. Расправе о томе не би сигурно ништа битно измениле, као што то нису чиниле ни оне у толиким претходним случајевима, када су интенције политике такође биле непоколебиве, али би свако бар био у прилици да нешто каже и спаси своју душу, односно умири савет. Зато је данас тешко наћи иоле озбиљнијег професора универзитета који има позитивно мишљење о ономе шта се добило применом Болоњске декларације у високом образовању Србије.

Почетак тзв. болоњског процеса створио је карикатурално стање јер су први предложени програми били препуни предмета попут онога *Руке у тесту*, додуше без еквивокације у самим називима. Уместо научних дисциплина у програмима су се нашли „предмети“ који су евентуално могли бити тема за једно предавање. На срећу убрзо се увиђало да се с тим никако не може изгурати читав семестар. На срећу, Декларација није допуштала могућност изучавања предмета чак ни и два семестра, јер шта би се тек онда радило. Али су зато старе и давно формиране научне дисциплине у програмима заузимале исти простор као женске, родне и остале неродне студије.

Мноштво испита, због предмета који су искључиво једносеместрални, уз допуштену могућност парцијалног њиховог полагања, учиниће да се студенти претворе у машине за брзо учење и вероватно исто тако брзо заборављање. У крај-

њој линији студенти су одувек учили и за оцене и за знање, које се оценом исказује. Борбом за освајање кредита учи се само за оцене, чему су сами студенти најмање криви. Неко истраживање вероватно би показало да, због потискивања при тако брзом учењу, нема правог поседовања знања, односно да уместо знања остаје само мање-више нејасна представа о ономе шта је учено. Тако ће се у постиндустријско, будуће друштво знања улазити с ученим незнањем.⁷

Новим начином рада, верује се, елиминише се основна слабост претходног система образовања коме се (с правом) замерало да негује пасивност студената. Али вишак слободног времена, који се раније добијао одсуством с предања, углавном није коришћен улудо већ за дружење с књигом, што није морала бити само обавезна литература, за праћење и укључивање у културни живот, неговање личности у комуникацијама с другима, чак и за студентска лудовања. Свим овим активностима, поред испита на којима се ипак показивало знање а не интуитивна способност наслућивања тачних одговора, темељито се учило не само за школу већ више за живот, значи све супротно од онога што је Кристофер Лаш у већ наведеном тексту истицао као мане америчких студија.

Увежбавана способност брзог учења у претходним нивоима школовања на универзитету се све чешће претвара у учење без правог разумевања, студиозности, чак и у учење напамет, што је наравно за осуду, жаљење али и за својеврсно дивљење. То мора да је рецидив образовања током кога се учило из неразумљивих штива, која се другачије и не могу да науче. Отуда неретко међу најбољим студентима по нумерички исказаном успеху, има немали број оних који уче напамет. Успех на студијама исказиван нумерички постаје пропусница за више нивое високог школовања, што само привидно представља праву селекцију. Студенти репродуктивних способности и неких нечеститих склоности имаће већу шансу да школовање доведу до краја, док студенти креативних способности, које би се испољиле тек знатно после завршених студије, неће ни бити у прилици да уопште пређу на више ступњеве образовања. Позната је чињеница

7 Не наравно у смислу *docta ignorantia* Августина, Бонавентуре и Николе Кузанског, већ у сасвим секуларном и савременом виду поседовања дипломе, ма како да је стечена, иза које не стоји адекватно знање.

да многи, по оствареним резултатима генијални људи, нису били блистави ђаци и студенти. Код садашњег стања ствари на српским универзитетима ти будући могући генији никако не би ни могли да дођу до докторских студија.

Испити се све чешће и више на „усменим“ студијама неоправдано полагају писаним путем (тестови), при чему нечестите могућности полагања могу да дођу до изражаја. Докле нам је дошла школа најбоље илуструју „огласне табле“ око зграда факултета на којима се поред издавања станова рекламира и издавање „бубица“. Покушаја преписивања на испитима и подвала професорима одувек је било и то се сматрало својеврсним даром, способношћу, херојством. Није, међутим никада било сличних додатних материјалних улагања студената за стицање високошколске дипломе иза које стоји бубичаво знање.

Увођењем образовних ступњева у високошколско образовање одлажу се извесне животне, понајпре породичне активности и обавезе, пре свега ступање у брак (студентских бракова скоро да више нема), рађање и подизање деце, што би морало да брине сваку озбиљну националну државу, поготово ону у којој постоји изразита депопулација. То наравно не мора да секира мултинационалне корпорације у чијем је интересу створен овај концепт образовања.⁸

Године образовања померају се до бесмисла, да би како искуство показује, послове које су традиционално веома успешно обављале особе са средњим образовањем, преузимали они са завршеним факултетима, што не усређује ни једне ни друге, а упитим чини сврху продуженог школовања. Индустрија образовања, једина код нас још експанзивна индустрија, ушла је већ у фазу „образовног ларпурлартизма“ који, за разлику од оног уметничког, ради неке и нечије користи не ствара ствара друго до општу штету.

8 О разлици између традиционалног, хуманистичког и неолибералног концепта образовања, односно о последицама које они стварају види: Љубиша Митровић, „Вирус неолиберализма и образовање на платформи Болоњске декларације“, (<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/virus-neoliberalizma-i-obrazovanje-na-platформи-bolonjske-deklaracije.html> , среда, 11. новембар 2009).

*
* * *

Србија је земља чуда, изразитих крајности у много чему а не само у области образовања. Своје нововековно постојање започела је као држава неписмених људи са неписменим владарем, штавише са озбиљним предлозима да се сви писмени или протерају или побију. У међувремену је европеизовала друштвени живот и упркос веома тешким изазовима брзо напредовала. У сиромаштву после Другог светског рата подизала је индустрију и брзопотезно, курсевима и вечерњим школама, стварала неопходан кадар. Упоредо с тим масовно су напуштана села, па се претежно рурална земља брзо, захваљујући индустријализацији, претварала у претежно урбану. Били су све то спољашњи знаци модернизације и напретка, да би у ово наше време уследило опште пропадање.

Данас је у Србији, поред већ напуштених села, запустене пољопривреде, пропала индустрија и малаксала сва привреда. Од свих индустрија једино нам још ради она образовна. Током последњих десет година вероватно је отворено више факултета него фабрика. Упркос том процвату или захваљујући њему српско друштво има висок проценат неписмених али такође и високошколованих незапослених људи. Судаћи по томе сви факултети, државни и приватни, могли би у наредних десет година да се лише уписивања студената, што би наравно било катастрофално за све учеснике у образовним процесу па и за само друштво.

Хиперпродукција кадрова без друштвених шанси, ако се њихов извоз на Запад заустави (тамо примају само најбоље, а и сами су у дубокој кризи па ни са својима не знају шта ће), не ствара друго већ несрећне људске случајеве. Но упркос томе постоји жал наших просветних власти што се на студије уписује само шест, седам процената генерације, а не као у Финској, чак близу четрдесет посто. Колико би се тек онда увећао профит индустрије, проценат унесрећених људи и поправила квалификациона структура на бувљацима?

Историја Србије не може без парадокса; Србија неписмених и она веома ретких образованих људи била је неупоредиво успешнија од ове данашње с вишком преобразованих али „сувишних“ кадрова. Такво стање ствари наметнуло је

онај стари проблем шта је пре а шта после, односно, ко кога треба да мења, образовање друштво или обрнуто. Уплете-на глобализацијским ужадима у сопствени Гордијев чвор, за Србију би најбоље било да га сама расплете, а то је једино могуће на већ познати митско-историјски начин.

Ljubinko Milosavljevic

*WHAT GOOD ARE SCHOOLS?
OR "HOW HIGH EDUCATION HAS
BETRAYED DEMOCRACY AND
IMPOVERISHED THE SOULS
OF TODAY'S STUDENTS"*

Summary

A part of the above title given in quotation marks is Allan Bloom's motto in his book *The Closing of the American Mind* (*Sumrak američkog uma*, Prosveta, Beograd, 1990). The paper analyses the basic weaknesses of today's educational process in Serbia, attempting thereby not to repeat anything already said in the relevant literature on the topic. It presents high education as the only industry in Serbia that is on the rise, that has converted students into machines for learning and for even faster forgetting, and that has turned graduated students into ignorant people. Relying on a rigid application of the globalizing educational model in the local circumstances, schools, as opposed to earlier times, have started to produce miserable human individuals, which makes the question given in the title above all the more pertinent.

Key Words and Phrases: society, education, mirror of society, unemployment, miserable human individuals.

Литература

- Антонић, Слободан, „Болоњска шума“, (<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/bolonjska-suma.html>, 23. август 2010.
- Blum, Alan, (1990) *Sumrak američkog uma*, Prosveta, Beograd
- Пић, Иван (1972) *Dole škole*, Novinsko izdavačko preduzeće Duga, Beograd
- Вељак, Лино, „Болоња; Штанцовање радне снаге“, (<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/stancovanje-radne-snage.html> , 8. новембар 2009)
- Lasch, Christopher (1986) *Narcistička kultura*, Naprijed, Zagreb
- Митровић, Љубиша, „Вирус неолиберализма и образовање на платформи Болоњске декларације“, (<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/virus-neoliberalizma-i-obrazovanje-na-platформи-bolonjske-deklaracije.html> , sreda, 11. новембар 2009)
- Узелац, Милан (2009) *Приче из Болоњске шуме*, Висока струковна школа за образовање васпитача, Вршац
- Haralambos, Mihael i Heald Robin, (1989) *Uvod u sociologiju*, Globus, Zagreb